

تبیین تجربه‌ی زیسته‌ی مادران از اولین شیردهی

لیلا جویباری^۱، مینا تمرناش^۲، سهیلا کلانتری^۳، مریم مرادی^۴، لیلا اسدی^۵، اکرم ثناگو^۶

۱. دانشیار، مرکز تحقیقات پرستاری، دانشکده پرستاری مامایی، دانشگاه علوم پزشکی گلستان، گرگان، ایران
۲. دانشجوی کارشناسی مامایی، کمیته تحقیقات دانشجویی دانشکده پرستاری مامایی، دانشگاه علوم پزشکی گلستان، گرگان، ایران
۳. کارشناس ارشد آموزش پرستاری، هیأت علمی گروه اتاق عمل، مرکز تحقیقات علوم آزمایشگاهی دانشکده پیراپزشکی، دانشگاه علوم پزشکی گلستان، گرگان، ایران
۴. کارشناس ارشد مامایی، دپارتمان مرکز تحقیقات بهداشت باروری و مامایی، دانشکده پرستاری مامایی، دانشگاه علوم پزشکی گلستان، گرگان، ایران
۵. کارشناس ارشد مامایی، دپارتمان مرکز تحقیقات بهداشت باروری و مامایی، دانشکده پرستاری مامایی، دانشگاه علوم پزشکی گلستان، گرگان، ایران
۶. دانشیار، مرکز تحقیقات پرستاری، دانشکده پرستاری مامایی، دانشگاه علوم پزشکی گلستان، گرگان، ایران

توسعه پرستاری در سلامت / دوره هشتم / شماره ۱ / بهار و تابستان ۱۳۹۶

چکیده

زمینه و هدف: بنا به تحقیق روانشناسان، انگیزه‌ی مادری یکی از مهمترین و نیرومندترین انگیزه‌هاست که در انسان به شکل‌های گوناگون بروز می‌کند و بستگی به فرهنگ و راه و رسم هر جامعه‌ای دارد. علاقه‌مندی مادر به غذا دادن، نگهداری، مواظبت، غم‌خواری و دوست داشتن فرزند را انگیزه مادری گویند. علیرغم تحقیقات بی‌شمار در مورد شیر مادر تاکنون تجربیات مادران ایرانی از اولین شیردهی انجام نشده و نیاز است دیدگاه مادران را در مورد این مهم بدانیم. از این رو این مطالعه با هدف تبیین اولین تجربه شیردهی مادران به نوزاد انجام گرفته است.

مواد و روش‌ها: در این پژوهش کیفی با ۲۵ مادر که اولین تجربه بعد از تولد نوزاد را در شیردهی داشتند در سال ۱۳۹۰ که در زایشگاه بستری بودند. مصاحبه‌های نیمه ساختار به عمل آمد. کلیه مصاحبه‌ها دست نویس و مطابق روش "تحلیل محتوا" آنالیز شدند.

یافته‌ها: مضمون اصلی این مطالعه شامل "پیوند با شکوه مادر و نوزاد" با مضامین فرعی "احساس مسئولیت مادری" و "ارتباط با کودک" استخراج شد. مادران در این مطالعه اولین شیردهی به کودک را تجربه‌ای لذت بخش توصیف کردند. آنها بر این باور بودند که با در آغوش گرفتن و شیردادن کودک، وظیفه و مهر مادری را احساس می‌کنند. در این پیوند است که مادر احساس مسئولیت رشد و تکامل کودک را به‌عهده می‌گیرد و به او اظهار علاقه می‌نماید.

نتیجه‌گیری: شیر دادن مادر به کودک نمایشی از با شکوه‌ترین پیوندهای بحث و لطیف‌ترین شکل پاسداری از سلامت جسمی، روانی و عاطفی کودک بوده و در فرهنگ متعالی اسلام به عنوان عبادتی شایسته و گرانبه‌تر از آن یاد شده است. امید است که ترویج تغذیه با شیر مادر تلاشی در سالم سازی دنیای زیبای کودکان و مشارکت در یک سرمایه‌گذاری پرسود عبادی برای فردای جامعه بشری باشد.

واژه‌های کلیدی: شیر مادر، نوزاد، مادر

مقدمه

قرآن به عنوان مهمترین رکن معارف اسلامی در آیات متعددی به بیان اهمیت شیر مادر پرداخته است. در یکی از آیات شریفه آمده است که "مادران فرزندان را دو سال کامل شیر دهند، این برای کسی است که بخواهد دوران شیرخوارگی را به حد کمال برساند". شیر مادر، یک مایع بیولوژیک پیچیده و یک غذای بسیار مطلوب و ایده‌آل برای نوزادان است و می‌تواند حداکثر تعادل تغذیه‌ای را از نظر کیفیت و کمیت برای نوزاد فراهم کند (۱). سازمان جهانی بهداشت بر تغذیه انحصاری با شیر مادر حداقل تا ۶ ماه و سپس تداوم آن همراه با تغذیه تکمیلی تا ۲ سال برای تأمین رشد مطلوب برای تمام شیرخواران تأکید دارد (۲).

شیر مادر از مزایای روانشناختی و ایمنولوژیکی بسیاری برخوردار است که در کاهش مرگ و میر نوزادان بسیار با اهمیت است. مطالعات نشان داده است که نوزادانی که با شیر مادر تغذیه می‌شوند در معرض خطر کمتری برای عفونت‌های تنفسی، گاستروانتریت، درماتیت آتوپیک، آسم دوران کودکی، چاقی، دیابت، لوسمی و سندرم مرگ ناگهانی نوزاد قرار دارند. همچنین این کودکان تکامل شناختی بهتری نسبت به سایرین دارند (۳). همچنین کودکانی که از شیر مادر تغذیه شده‌اند نسبت به کودکانی که از شیر مصنوعی تغذیه شده‌اند از ضریب هوشی بالاتری برخوردارند (۴).

مطالعات مربوط به مزایای شیردهی در مادران نیز نشان داده است که شیردهی باعث کاهش خط ابتلا به دیابت، سرطان پستان و تخمدان و بیماری‌های قلبی در زمان یائسگی می‌شود (۳، ۵). همچنین مادرانی که نوزادان خود را از شیر خود تغذیه می‌کنند سبب کاهش هزینه‌های اجتماعی اقتصادی و صرفه‌جویی در زمان و هزینه‌های پزشکی و مراقبت‌های بهداشتی می‌شوند (۶). یکی از عوامل مهم زمان شروع شیردهی است که تأثیر قابل توجهی بر عملکرد شیردهی در مادر دارد (۷).

بهترین زمان شروع شیردهی ساعت اول پس از تولد می‌باشد که برای ارتقاء سلامت مادر و نوزاد و ایجاد دلبستگی مادرانه در نوزادان بسیار مؤثر است (۸).

جداسازی مادر و نوزاد پس از تولد، حتی به صورت کوتاه مدت می‌تواند منجر به کاهش موفقیت نوزاد برای شروع رفتارهای غریزی تغذیه‌ای، کاهش اعتماد به نفس و خودکارآمدی مادر در ارتباط با شیردهی شود (۹). به همین دلیل سازمان جهانی بهداشت اقدامات ده‌گانه را به بیمارستان‌های دوستدار کودک پیشنهاد کرده که اقدام چهارم تحت عنوان "تماس پوست با پوست مادر و نوزاد بلافاصله پس از زایمان و شروع تغذیه با شیرمادر در ساعت اول تولد" از حساسیت ویژه‌ای برای حفظ بقاء و سلامت شیرخوار و موفقیت شیردهی برخوردار است (۱۰).

اما در اکثر نقاط جهان از جمله ایران میزان شروع زودرس شیردهی بسیار پایین است (۱۱). تغذیه زود هنگام نوزاد باعث تسریع انقباضات رحم، کاهش و کنترل خونریزی پس از زایمان، تسریع فرآیند تولید شیر، بهبود وضعیت روانی مادر و احساس همبستگی بین مادر و نوزاد می‌شود (۱۰). علاوه بر این شروع زودرس شیردهی موجب کاهش مرگ و میر نوزادی، تنظیم درجه حرارت بدن و سطح گلوکز خون، طولانی شدن مدت و تداوم شیردهی و افزایش تغذیه انحصاری با شیر مادر می‌شود (۱۲). تغذیه با شیر مادر به‌خصوص در ساعات اولیه پس از تولد دارای اهمیت ویژه‌ای است. همچنین شیردهی نوزاد توسط مادر و تماس بدنی این دو در فاصله کوتاهی پس از تولد، در وضعیت روانی مادر و احساس همبستگی بین مادر و نوزاد، بسیار مؤثر است. با توجه به اهمیت موضوع، این مطالعه به بررسی تبیین تجربه مادران از اولین شیردهی به نوزاد خود پرداخته است.

روش بررسی

مطالعه حاضر یک مطالعه کیفی از نوع تحلیل محتوای می‌باشد. نمونه‌گیری به روش نمونه‌گیری آسان و در دسترس بوده است. نمونه‌های مورد مطالعه ۲۵ نفر از مادران که اولین تجربه بعد از تولد نوزاد را در شیردهی داشتند، را شامل می‌شود. محل انجام نمونه‌گیری نیز زایشگاه بیمارستان دزیانی در سال ۱۳۹۰ بوده است. در مطالعه حاضر رویکرد اصلی برای جمع‌آوری داده‌ها مصاحبه‌های نیمه ساختار یافته بود. انجام مصاحبه تا اشباع داده‌ها ادامه پیدا کرد. در ابتدای مطالعه

مطالعه مطالعه شامل "پیوند با شکوه مادر و نوزاد" با مضامین فرعی "احساس مسئولیت مادری" و "ارتباط با کودک" استخراج شد. مادران در این مطالعه اولین شیردهی به کودک را تجربه‌ای لذت بخش و قشنگ توصیف کردند. آنها بر این باور بودند که با در آغوش گرفتن و شیر دادن و نوازش کردن او وظیفه و مهر مادری را احساس کرده و با در آمیخته شدن نگاه مادر و نوزاد با هم ارتباط برقرار می‌کنند. در این پیوند است که مادر احساس مسئولیت رشد و تکامل کودک را به عهده می‌گیرد و به او اظهار علاقه می‌نماید.

"پیوند با شکوه مادر و نوزاد"

مادران در اولین تجربیات خود از شیردهی به احساساتی اشاره کردند که همگی نشان دهنده وقوع یک پیوند با شکوه بین مادر و نوزاد است. وصف این لحظه چنان برای مادران بزرگ بود که آنها را به یاد خدا و عظمت او می‌انداخت. این لحظه با شکوه و به‌وجود آمدن این پیوند کاری خدایی است که تنها به دست خالق برای بشر رقم خورده است. لحظه‌ای که مادر و نوزاد را بهم پیوند می‌دهد.

یکی از مادران بیان داشت: "در آن لحظه جز به بزرگی خدا و نوزاد و خودم به چیزی فکر نمی‌کردم". این پیوند با شکوه که با در آغوش گرفتن نوزاد و شیر دادن به او اتفاق می‌افتد، تصویری است که مادران از دوران بارداری در ذهن خود پرورش می‌دهند و منتظر این هستند که به واقعیت تبدیل شود. یکی از مادران به علت عدم تمایل نوزاد به مکیدن اینگونه بیان می‌کند. "نوزادم تمایلی به گرفتن پستان نداشت. تلاش زیادی کردم و خسته شدم. احساس قشنگی تصور کرده بودم از یادم رفته بود. پس از تلاش زیاد بالاخره موفق شدم. وقتی بغلش می‌کنم خیالم راحت است و فکر می‌کنم هر دو در امان خدا هستیم. هر دو با هم برای خانواده دوست داشتنی هستیم". مادران این تابلوی زیبا که ما در حال شیردادن به نوزاد در آغوش گرفته می‌باشد را آرزو دارند و برای رسیدن به آن و جلوه آن در خانواده تلاش زیادی می‌کنند. مادری بیان داشت "همه دردهای زایمانم رو فراموش کردم. انگار همه دنیا را به من داده بودند. حدوداً از ۸ ماهگی فکر می‌کردم که آیا شیردهی کار دردناکی هست یا نه؟ این احساس قشنگی که من

سوالاتی برای آشنایی محقق با مشارکت کنندگان و ایجاد جوی آرام و بدون تنش همراه با صمیمیت پرسیده شد. بعد از آن مصاحبه به سمت سوالات اختصاصی‌تر که مربوط به اهداف پژوهش بودند سوق داده شد. سوال اصلی پرسیده شده از مادران مورد پژوهش درباره تجربه خود از اولین شیردهی به نوزاد بوده است. مصاحبه‌های شرکت‌کنندگان در مطالعه با اجازه آنان ضبط و سپس روی کاغذ پیاده گردید. همچنین به آنان اطمینان داده شد که در تمام مراحل تحقیق و همچنین به هنگام انتشار داده‌ها آنان گمنام بمانند و هر زمان می‌توانستند از مطالعه خارج شوند. زمان انجام هر مصاحبه به طور میانگین ۴۵ دقیقه به طول انجامید که در زایشگاه بیمارستان دزیانی انجام شد.

برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از روش آنالیز محتوی استفاده گردید. آنالیز محتوی یکی از روش‌های تجزیه و تحلیل مطالعات کیفی می‌باشد که به وسیله آن داده‌ها خلاصه، توصیف و تفسیر می‌گردند. و برای تعیین درون مایه غالب و اصلی استفاده می‌شود که روشی مناسب برای بررسی تجارب و نگرش افراد به موضوعی خاص است. بعد از انجام مصاحبه ابتدا تمام محتوی آن به روی کاغذ پیاده گردید و سپس روی نرم افزار *word* قرار گرفت. در این نوع پژوهش متن مصاحبه‌ها چندین بار مرور می‌شود تا به کوچکترین واحدهای تشکیل دهنده و معنادار (تم یا درون مایه) شکسته شوند. فهرستی از تم‌ها تهیه، سپس این کلمات مرور می‌شوند تا شباهت در معنا و مفهوم آنها روشن و مرور شوند تا بر اساس محوریتی که بین تم‌ها یافت می‌گردد، در یک زیر طبقه قرار بگیرند و بعد در ادامه همان جریان کاهشی و استقرایی زیر طبقه‌های مربوط به هم در یک طبقه قرار بگیرند. این مرورها، لغزیدن طبقات روی یکدیگر و ادغام‌ها در بین نوشته‌های اولیه و طبقه‌های نهایی، آنقدر تکرار می‌شود تا در نهایت پژوهشگران به ثبات قابل قبول در بین داده‌ها و احساس رضایت درباره طبقه‌ها و زیر طبقه‌ها برسند.

یافته‌ها

میانگین سنی مادران شرکت‌کننده در این مطالعه ۲۵/۰۴ سال با محدوده‌ی ۱۵-۳۴ سال بوده است. مضمون اصلی این

نسبت به آن دارم واقعی است یا نه؟". مادران از این تجربه حس خوبی داشتند، آنها ۹ ماه در انتظار این لحظه با شکوه هستند". پس از ۹ ماه انتظار بغل کردن و بوسیدن و نوازش نوزاد خیلی قشنگ و دوست داشتنی است". مادران این لحظه را با کلماتی از قبیل لذت‌بخش بودن بیان داشتند. علاوه بر رابطه مهر و محبت یک ارتباط عاشقانه بین مادر و نوزاد به وجود می‌آید. چنانچه مادران برای شیر دادن که تکمیل کننده این پیوند است شوق زیادی داشتند. "لحظه لذت بخشی است. پر از مهر و محبت و یک رابطه‌ی عاشقانه. پس از زایمان شوق زیادی برای شیر دادن داشتم، گریه‌ام گرفت". مادران در این پیوند با شکوه تنها به آغوش گرفتن اکتفا نکرده بلکه به بوسیدن نوزاد و تمایل او به شیر خوردن هم توجه داشتند. مادری اینگونه تجربیاتش را بیان داشت. "خیلی قشنگ به نظر می‌رسید وقتی مادر و نوزاد با هم ارتباط برقرار می‌کنند لذت بخش است. خیلی دوست دارم زودتر نوزادم مرخص شود و بتوانم بغلش کنم او را ببوسم و به او شیر بدهم. دوست دارم نوزادم هم سر حال باشد و با تمام توان شیر بخورد". این لحظه پیوند با شکوه برای مادران چنان اهمیت دارد که مادران درد زایمان و مشکلات آن را برای رسیدن به این لحظه فراموش می‌کنند. یکی از مادران بیان داشت: "حس خیلی خوبی داشتم، همه دردهایم را فراموش کردم. در آن لحظه به چیزی جز شیردهی و نوازش نوزادم فکر نمی‌کردم". مادران در این پیوند علاوه بر دردهای فیزیکی ناشی از زایمان دردهای روحی خود را هم فراموش می‌کردند مادری که تجربه نازایی داشت اینگونه تجربه اولین شیردهی خود را بیان داشت: "احساس قشنگی داشتم. همه دردها و همه ناراحتی‌های زمان نازایی را فراموش کردم. با بغل کردن نوزادم احساس کردم خداوند واقعاً من را دوست دارد و من را به آرزوی مادر شدن رسانده است". مادران در این پیوند با شکوه به نوزاد خود ابراز علاقه می‌کردند. یکی از مادران بیان داشت: "دوست داشتم من هم مثل همه مادران این لحظه را تجربه کنم. خیلی خوشایند بود. اینکه مادر تمام محبتش را نثار فرزندش می‌کند. الان دوست دارم دائم نوزادم را بغل کنم به او شیر بدهم و او را نوازش کنم". دوست داشتن، لذت‌بخش بودن، احساس

خستگی نکردن، دریغ نکردن از کلماتی بود که همواره مادران در این تجربه بیان داشتند یکی از مادران بیان داشت: "یعنی کاری است که دوست دارم آن را تکرار کنم. خستگی در این کار برای من نیست. لذت بخشه و هر وقت نوزادم نیاز داشته باشد دریغ نمی‌کنم". مادران در این پیوند با شکوه علاوه بر شیردادن، رفتارهایی از قبیل، در آغوش گرفتن، بوسیدن، لمس کردن، نوازش کردن، صحبت کردن را ابراز می‌داشتند. با درآمیخته شدن نگاه مادر و نوزاد، مادر بازخورد این پیوند را احساس می‌کرد. مادری بیان داشت: "وقتی نوزادم را بغل کردم و او به من نگاه کرد محبتش را در دلم احساس کردم هر چند که در دوران حاملگی هم به او محبت می‌کردم. اما، شیردهی بهترین وقتی است که می‌توانم با او ارتباط برقرار کنم. نگاه شیرین نوزاد رغبت شیردهی را در من ایجاد می‌کند و یادم می‌آید که باید به رشد و تربیت او کمک کنم" و یا مادری دیگر بیان داشت: "شیر دادن به نوزادم را خیلی دوست دارم، نگاه مادر و نوزاد به هم را پر از محبت می‌بینم." مادران از کلماتی برای بیان این تجربه استفاده کردند که تمام آنها چیزی جز شور و شوق برای این پیوند با شکوه را نشان نمی‌داد. حس قشنگ، احساس آرامش، و در پایان شکرگزاری از خدا بابت دادن این مقام بزرگ مادری و همچنین داشتن نوزاد سالم بود. یکی از مادران بیان داشت: "خوشحال بودم که مثل همه مادران نوزادم را در آغوش می‌گیرم. این لحظه احساس آرامش می‌کنم. دوست دارم دائم در کنارم باشد از او مراقبت کنم. خوشحالم که می‌توانم نیاز او به تغذیه و مراقبت را تأمین کنم. با هر بار شیردهی فکر می‌کنم محبتم به او بیشتر می‌شود". گویی این پیوند سیری ناپذیر چنان برای مادران با شکوه و با ارزش است که هر بار اتفاق آن باعث تقویت آن خواهد شد.

"احساس مسئولیت مادری"

از دیگر تم‌های استخراج شده در این پژوهش "احساس مسئولیت مادری" مادران در این مطالعه با در آغوش گرفتن نوزاد و اولین تجربه شیردهی به نوزاد خود، گویی یکباره احساس مادری و مسئولیت مادری را حس کرده بودند. حس مادری را مترادف با مسئولیت تجربه کردند. یکی از مادران اینگونه بیان داشت: "وقتی نوزادم را بغل می‌کنم و به او شیر

شیر نیاز دارد سعی می‌کنم درد را تحمل کنم و به او شیر بدهم". مادران در این مطالعه حداکثر توان خود را خالصانه در این راه می‌گذاشتند. مادری بیان داشت: "و الان سعی می‌کنم با تمام توانم به تغذیه و رشد او کمک کنم". مادران در این شیردهی که تغذیه کودک را شامل می‌شد پا فراتر گذاشته علاوه بر تجربه خوشایند برای خود بر این امر واقف بوده که شیر مادر اصلی‌ترین غذای کودک است و توصیه به مادران در این زمینه داشتند. "به همه آنها توصیه می‌کنم این حس خوشایند را تجربه کنند و نوزاد را از اصلی‌ترین غذایش محروم نسازند". مادران در این تجربه پا فراتر گذاشته حتی نقشه‌های ذهنی برای آینده فرزند خود را به تصویر می‌کشیدند یکی از مادران بیان داشت: "لحظه‌ای که فقط به آینده‌ای قشنگ برای فرزندت فکر می‌کنی". مادران در این مطالعه علاوه بر ترسیم کردن انواع وظایف در ذهن خود که آن را از وظایف و مسئولیت مادری بر شمردن در چگونگی نحوه انجام این وظایف هم سنگ تمام گذاشته بودند. چرا که آنها بر این باور بودند که در این وظایف باید حداکثر تلاش را داشته باشند به نحو احسن انجام دادن این مسئولیت مادری را سرمشق و وظیفه خود قرار داده بودند. یکی از مادران بیان داشت: "دوست دارم نوزادم را دائم در آغوش بگیرم حتی اگر شیر نخواهد. دوست دارم مسئولیت مادری رو به نحو احسن انجام بدهم".

مادران در این مطالعه گویی سود دو طرفه را تجربه می‌کردند رسیدگی به کودک علاوه بر نفع داشتن برای نوزاد آنها، حس آرامش، احساس مادری رسیدن، احساس محبت دو طرفه، پاداشی بود که آنها از این ادای وظیفه و مسئولیت نصیب آنها می‌شده است. "الان کمی بیشتر از این کار لذت می‌برم و تلاش می‌کنم تا هم به نوزادم برسیم و هم به احساس آرامش دست پیدا کنم". به آرامش در این انجام مسئولیت پاداشی بود که برای مادران به ارمغان آورده می‌شد. "خیلی خوشحال بودم. دوست داشتم هر چه زودتر نوزادم را در آغوش بگیرم و به او شیر بدهم. فکر می‌کردم به آرامش می‌رسیم. شروع شیردهی خیلی لذت بخش و قشنگ بود. اصلاً دردی را احساس نمی‌کردم". احساس واقعاً مادر بودن را داشتن از مزایایی بود که مادران در این مطالعه با انجام مسئولیت مادری تجربه

می‌دهم حس مادری را تجربه می‌کنم. حسی که همه مادران دنیا دارند و تا مادر نشوی نمی‌توانی احساسش کنی". مادران با در آغوش گرفتن کودک و شیر دادن به او وارد دنیای جدید می‌شدند. مادری در این مطالعه بیان داشت با اولین شیردهی این احساس را داشتم: "حس مسئولیت و شروع یک راه جدید، چون نوزادم را دوست دارم، شیر دادن به او هم برای من لذت بخش است". مادران در این مطالعه احساس مادری و مسئولیت مادری را با اولین شیردهی تجربه کردند این مسئولیت‌ها که به یکباره بر آنها محول شده بود، ابعادی در بر می‌گرفت از قبیل رشد و تکامل، طراحی آینده قشنگ، بر طرف کردن نیاز، رسیدگی، تغذیه، تربیت، ارتباط، نوازش و ابراز محبت به کودک بود. در بیان مسئولیت رشد و تکامل مادران بیان داشتند: "دوست دارم به شیردهی ادامه بدهم. شیر غذای اصلی بچه است که من می‌توانم به او کمک کنم. البته غذا فقط یک بهانه است. نوزاد باید در بغل مادرش باشد تا رشد کند". مادران در این تجربه تربیت کودک را از وظایف خود دانسته و در حین شیردهی با آمیخته شدن نگاه مادر با کودک رغبت شیردهی را که سر منشاء آن رشد کودک است به مادر یادآوری می‌کند و مادر وظیفه تربیت کودک را مسئولیت خود می‌داند. یکی از مادران در تجربیات خود بیان داشت: "وقتی نوزادم را بغل کردم و او به من نگاه کرد محبتش را در دلم احساس کردم. شیردهی بهترین وقتی است که می‌توانم با او ارتباط برقرار کنم. نگاه شیرین نوزاد رغبت شیردهی را در من ایجاد می‌کند و یادم می‌آید که باید به رشد و تربیت او کمک کنم". مادران آغوش مادرانه را مأمونی برای رشد کودک می‌دانستند. مادران در این مطالعه از مسئولیت مادری شیردهی را از وظایف خود دانسته و با جان و دل آن را پذیرفته بودند. مادری بیان داشت: "یعنی کاری است که دوست دارم آن را تکرار کنم. خستگی در این کار برای من نیست. لذت بخشه و هر وقت نوزادم نیاز داشته باشد دریغ نمی‌کنم". بودند مادرانی که به علت درد ناشی از زایمان و غیره درد داشتند و در این زمان شیردهی برای آنها دردناک بود اما به علت احساس مسئولیت مادری تحمل این درد را به جان خریده و وظیفه تغذیه کودک را پذیرفته بودند. مادری بیان داشت: "الان هم چون نوزادم به

نمودند. "فوراً نوزاد خود را بغل کنند و به او شیر بدهند و نوازشش بکنند تا واقعا مادر بودن را احساس کنند". تجربه کردن مادری برای این مادران پاداش محسوب می‌شد. "خیلی لذت بخش‌تر از آن چیزی بود که من به آن فکر می‌کردم. واقعاً مادر شدن را تجربه کردم". یکی دیگر از مزایای ایجاد محبت بود و نیاز به دوست داشتن در این مسئولیت در مادران تقویت می‌شد. "یکی از مادران بیان داشت". با هر بار شیردهی فکر می‌کنم محبتم به او بیشتر می‌شود". و در نهایت این مادران با تجربه این شیردهی و احساس مسئولیت مادری به گرانبهاترین دستمزد خود از این احساس مسئولیت رسیده بودند و آن هم به آرزوی خود رسیدن آرزوی مادری که هر زن با تولد خود این آرزو را در سر می‌پروراند تا آن با تولد کودکی و در آغوش گرفتن آن به حقیقت بپیوندد و مادران در این مطالعه این‌گونه بیان داشتند. "احساس قشنگی داشتم. همه دردها و همه ناراحتی‌ها را فراموش کردم. با بغل کردن نوزادم احساس کردم خداوند واقعاً من را دوست دارد و من را به آرزوی مادر شدنم رسانده است". همچنین مادران شرکت کننده در این مطالعه با تجربه اولین شیردهی این موضوع را احساس کرده‌اند که تغییری در زندگی آنان طی فرآیند مادر شدن بوجود آمده است. آنان بعد از این دارای الگوها، زندگی و نقش جدیدی هستند که نیاز دارند با آن خود را مطابقت دهند. شاید برای کنار آمدن با این تغییر نقش آنان نیاز به حمایت‌های بستگان به ویژه پدر در این مسیر و تغذیه با شیر مادر نوزادان دارند. مادران مورد پژوهش برای تغییر نقش خود در این دوره از زندگی از واژه صبر و شکیبایی برای یادگیری و دستیابی به تغذیه موفق با شیر مادر اشاره دارند. یکی از مادران شرکت کننده در این مطالعه اینگونه می‌گوید: "مادر شدن حس عجیبی، فکر می‌کنم باید خیلی چیزها رو در مورد شیر دادن یاد بگیر ولی شوهرم باید کمکم کنه" و به گفته مادر دیگر: "چیزی که تو شیر داده مهمه صبرمادر باید صبور باشه. حدس می‌زنم باید از خیلی چیزها بزنم تا بتونم خیلی خوب به بچم شیر بدم، در ضمن باید خوب هم غذا بخورم".

"ارتباط با کودک"

مادران در این مطالعه در تجربه اولین شیردهی خود آن‌را وسیله‌ای برای برقراری ارتباط با نوزاد خود تجربه نمودند. مادری بیان داشت. "شیردهی بهترین وقتی است که می‌توانم با او ارتباط برقرار کنم. نگاه شیرین نوزاد رغبت شیردهی را در من ایجاد می‌کنه". انتقال عواطف یکی از تجربیاتی بود که مادران در این ارتباط یافتند مادری بیان داشت. "احساسات و مهر و محبت بین مادر و نوزادش در همین بغل کردن و شیردادن‌ها منتقل می‌شود" و یا مادری دیگر بیان داشت. "هرچه زودتر شیردهی را شروع کنند و با نوزاد خودشان ارتباط برقرار کنند و بگویند که چقدر دوستش داری". بنابراین این راه ارتباطی برای بیان عواطف تجربه مادران از شیردهی بوده است. مادران از طریق این راه احساس آرامش کرده و همچنین حس امنیت را به کودک انتقال می‌دادند مادری بیان داشت. "من بتوانم با او ارتباط برقرار کنم. الان هم حس قشنگی دارم و دوست دارم دائم در بغلم باشد و به او نگاه کنم و از این رابطه آرامش می‌گیرم. فکر می‌کنم نوزاد هم در آغوش مادرش حس امنیت دارد". بنابراین مادران از شیردهی بعنوان یک کانال ارتباطی با کودک خود سود می‌بردند.

"درد و شیردهی"

یکی از مواردی که در این گفتمان تجربه اولین شیردهی مادران در برخی تجربیات دیده شد، تداخل درد با این تجربه بوده است. مادران به علت درد ناشی از زایمان که می‌توانست به علت سزارین و یا حتی زایمان طبیعی و یا مکیدن پستان باشد این شرایط باعث آزار مادر شده و این تجربه را دردناک جلوه می‌داد. هر چند مادران تلاش برای غلبه بر این درد داشتند تا بتوانند این لحظه با شکوه را تجربه نمایند ولی حضور آن قابل انکار نمی‌توانست باشد. یکی از مادران بیان داشت. "خیلی درد داشتم و اصلاً متوجه شیردهی نشدم که چیزی از آن لحظه بگویم". از دست دادن احساس آن لحظه با درد برای برخی از مادران تجربه شد. خواستار شیر دهی بدون درد و داشتن احساس ناخوشایند در این مادران تجربه شد. مادری بیان می‌کند درد از چند طرف می‌باشد. "هم درد شیردهی بود هم درد محل عمل، با بغل کردن نوزاد محل عملم خیلی درد می‌گرفت. با شروع شیردهی بیشتر می‌شد. در ضمن نوک پستان هم که

من موقع زایمان و پس از آن خیلی زیاد بود که من شیردهی را فراموش کرده بودم". دنبال راحتی بودن در زمان شیردهی از خواسته این مادران بود. "اگر دردم کمتر شود شاید شیردهی راحت‌تری خواهم داشت و توانم برای مراقبت از نوزادم بیشتر می‌شود". مادران به علت درد زیاد حس بد را تجربه کردند. یکی از مادران بیان داشت. "حس بدی داشتم. خیلی درد داشتم. چیزی یادم نمی‌آید. خیلی درد داشتم و فقط به این فکر می‌کردم که دردمو را یک جوری تسکین بدهم". تسکین درد از نیازهای اساسی این مادران بود. "احساس خوبی از شیردهی نداشتم". از پیامدهای درد در این مادران حس خوبی از شیردهی نداشتن بود. کنار آمدن با شیردهی با کاهش درد برای این مادران تضمین می‌شد مادری بیان داشت. "الان هم علاقه‌ای به شیر دادن ندارم. خیلی دردناکه. اگر حالم بهتر شود شاید بتوانم باشیردهی کنار بیایم". تحمل درد و شیر دادن مکرراً در متن مصاحبه‌ها دیده شد. "الان هم چون نوزادم به شیر نیاز دارد سعی می‌کنم درد را تحمل کنم و به او شیر بدهم". محروم نکردن نوزاد از غذایش که شیر مادر است این مادران را وادار به این کار می‌کرد. مادران برای این حس خوب که از شیردهی عاید آنها می‌شد ادامه می‌دادند. مادری بیان داشت: "احساس خوبی داشتم ولی کمی هم درد داشتم با این حال به شیردهی ادامه دادم". در پایان مادران دردمند این احساس لذت بخش و قشنگ را با امید به کاهش درد تجربه می‌نمودند. مادری بیان داشت. "لذت بخش و قشنگ به نظر می‌رسید که واقعاً همین‌طور هم هست. امیدوارم با کاهش دردهایم به احساس قشنگ‌تری هم برسم".

بحث و نتیجه‌گیری

تجزیه و تحلیل داده‌ها با توجه به مضامین مصاحبه‌های مادران مورد پژوهش نشان داده است که آنان در اولین تجربه شیردادن به نوزادان خود علاوه بر نیاز به یادگیری در این زمینه، نیاز به حمایت‌های از جانب همسر خود را نیز دارند. شاید به نوعی بتوان گفت آنان در این مسیر به‌علت تغییر نقش خود به عنوان مادر شدن نیاز به حمایت‌های عاطفی بیشتری هستند. مطالعه‌ی اعلائی و فقیه زاده نشان داده است که بیشترین

در دهان نوزاد قرار می‌گیرد به هنگام مکیدن بسیار دردناک می‌شود". مادران درد بعد از عمل سزارین را به علت نیاز به در وضعیت شیردهی قرار گرفتن ذکر کردند. "درد جای عملم که با هر حرکتی شدیدتر می‌شد". مادری بیان داشت. "اگر درد نداشته باشم شیردهی را راحت‌تر قبول می‌کنم ولی با شروع دردها احساس ناخوشایندی به من دست می‌دهد. دوست دارم هرچه زودتر دردهایم کمتر شده تا بتوانم به نوزادم برسم. او الان به مراقبت نیاز دارد". مادران احساس نیاز به مراقبت از نوزاد را داشتند اما وجود درد مانع انجام این وظایف می‌شده است. مادری بیان داشت به علت درد شروع سخت بود ولی تجربه حس خوشایندی من را متقاعد برای انجام این وظیفه کرد. "شروعش برایم دردناک و سخت بود. دوست نداشتم نوزادم را بغل کنم و به او شیر بدهم. کم‌کم خودم را متقاعد کردم. او را بغل کنم و شیر دادم. حس خوبی را که از قبل انتظارش را داشتم به من دست داد". گاهی اوقات درد چندان شدید بود که مادران با وجود اشتیاق، شیردهی را انجام نمی‌دادند. در این تجربیات مادران بد حال و یا در حال درد آن را تجربه‌ای دردناک می‌پنداشتند. "الان هم دوست ندارم شیر بدهم. خیلی کار دردناکی است. اگر حالم بهتر شود شاید راحت‌تر شیر بدهم". این مادران منتظر لحظه‌ای بودند که درد کاهش یابد تا بتوانند این وظیفه را راحت‌تر انجام دهند. این مادران به علت‌هایی از قبیل دوست داشتن کودک وادار می‌شدند. "اصلاً فکر نمی‌کردم که عمل شیردهی اینقدر دردناک باشد. شاید دوست داشتن نوزادم بیشتر من را وادار به این کار می‌کند". برخی مادران به مزایای شیر مادر پی برده و آن را مناسب می‌دانستند نادیده گرفتن درد بدلیل خواستن چیزهای خوب برای فردی که دوستش دارند آنها را وادار به انجام این کار دردناک می‌کرد. "بازم درد دارم اما چون شیر بهترین غذای نوزادم است و من هم نوزادم را خیلی دوست دارم به او شیر می‌دهم و درد را نادیده می‌گیرم. دوست دارم دردم کمتر شود و با آرامش بیشتر و احساس بهتری شیردهی را انجام دهم". مادران در این فعالیت دردناک به امید آسودگی بودند تا بتوانند با آرامش این وظیفه را انجام دهند. مادران به‌علت درد زایمان و شدت آن گاهی اوقات این مهم را فراموش می‌کردند. "درد

داشتن شیر کم، مکیدن غیرمؤثر و گریه‌های مکرر نوزاد ذکر شده است (۱۶). علاوه بر آن در مطالعه‌ای که در تهران در سال ۱۳۸۶ انجام گرفته است، نتایج نشان داد که علت عدم تغذیه انحصاری با شیر مادر، مشکلات پستانی مادر مثل نوک پستان مسطح یا فرورفته، و شقاق پستان، همچنین عدم باور و اعتقاد قلبی مادران به کافی بودن شیرشان برای نوزاد بود (۱۷).

از نظر اسلام خانواده و سلامت آن، تأثیری زیادی در پیشرفت جامعه داشته، در اداره‌ی کشور و انسانیت منشا جیرانی است (مقام معظم رهبری) شخصیت در حال رشد کورک نیاز دارد بداند که کسی هست که به او بیش از دیگران اهمیت می‌دهد.

از نظر *Rodic* عملکرد مادرانه مثل هر عملکرد انسانی دیگر شیوه فکری خاص خود را با واژگان و منطق خاص خود و اهداف و اغراض مربوط به خود دارد. اهداف تفکر مادرانه عبارتند از: مواظبت، رشد و نمو و پذیرش کودک. مواظبت حیات نوزاد همان " فعل مادرانه ذاتی " است. نوزادان کاملاً آسیب پذیرند و بدون مراقبت از نظر تغذیه و پوشاک زنده نمی‌مانند. برای این که مادران در سخت‌ترین شرایط بتوانند از بچه‌هایشان مراقبت کنند، باید برخی از فضائل اخلاقی چون فروتنی و خوشرویی را در خود پرورش دهند. همچنین از دیگر عملکردهای مادر که پرورش و رشد کودک است، الگویی از قبل آماده‌ای ندارد و با دلسوزی و عشق همراه است (۱۵). مطالعه حاضر نیز مادران شرکت کننده اظهار داشته‌اند که مسئولیت‌هایی از قبیل رشد و تکامل، طراحی آینده قشنگ، برطرف کردن نیاز، رسیدگی، تغذیه، تربیت، ارتباط، نوازش و ابراز محبت به کودک بر آنان محول گردیده که خود را موظف می‌دانند که هر کدام از این آیتم‌ها را به نحو احسن انجام دهند. همچنین مادران در اولین تجربه شیردهی خود علاوه بر حس مسئولیت‌پذیری خود در برابر نوزادانشان و سعی و تلاش برای رشد و تربیت‌شان به صبور بودن در این مسیر اشاره کرده‌اند. همچنین آنان اذعان داشته‌اند که این حس برای آنان بسیار لذت بخش و زیبا است. برای انجام مطالعات آینده پیشنهاد می‌شود، پژوهش‌هایی در زمینه تبیین تجربه مادران از اولین شیردهی با سوالات گسترده‌تر انجام گیرد. سوالی در زمینه

حمایت‌کنندگان مادران در امر شیردهی (۷۵ درصد) از سوی فامیل و اطرافیان بوده است گرچه در ۲۲ درصد موارد (حدود ۱/۴ موارد) همسر به عنوان حمایت‌کننده معرفی شده است. همچنین آنان به گفته *Luice* (۲۰۰۳) می‌نویسند: تصمیم‌گیری در مورد تغذیه نمودن کودک با شیر خود مستقیماً تحت تأثیر تشویق همسر، دوستان و دیگر اعضاء خانواده است. یک زن وقتی تمایل به تغذیه نمودن کودک با شیر خودش را دارد که از جانب اعضای خانواده و در درجه اول همسر مورد حمایت قرار گیرد (۱۳). علاوه بر آن در مطالعه‌ای دیگر ذکر شده است که بهترین منبع غذایی برای نوزاد شیر مادر بوده است و از آن به عنوان یک مفهوم با ارزش برای بهبود سلامت کودک، سلامت مادر و ارتباط عاطفی مادر- نوزاد جانب‌داری شده‌است. شواهدی موجود است که عوامل دموگرافیکی مانند زمینه‌های قومی و مذهبی و حمایت‌های اجتماعی یا اطرافیان با شروع یا ادامه‌ی تغذیه با شیر مادر مرتبط هستند (۱۴). از دیگر یافته‌های پژوهش حاضر، عمده تغییر نقش ایجاد شده حس مادر شدن و پیوند با شکوه مادر با نوزاد است. در مطالعه بیان شده است که اسطوره عشق مادری جنبه‌های خاصی را داراست که آن را از عشق‌های دیگر متمایز می‌سازد (۱۰). زحمات مادر آنقدر زیاد است که قرآن کریم بخشی از آن را به عنوان شرح خدمات مادر، زحمات سی ماهه او را می‌شمارد که دوران بارداری، زایمان و دوره شیردهی برای مادر توأم با دشواری می‌باشد (سوره احقاف). از این جهت "مادری" عالی‌ترین نمود الهی زن است که اگر در قالب معیارهای صحیح خود صورت گیرد، اوج کمال زن بودن است (۱۵).

دردناک بودن از دیگر مضامین تجربه شیر دادن در مادران مورد پژوهش می‌باشد. برخی از مادران در این مطالعه گزارش کرده‌اند که تجربه اولین شیردهی آنان به نوزادان خود دردناک بوده‌است. علت‌های درد نوک پستان را ترک نوک پستان و یا دردناک بودن خود پستان ذکر کرده‌اند. نتایج مطالعه‌ای کیفی- توصیفی تحت عنوان تبیین تجربه تغذیه با شیر مادر در زنان با مشکلات عمده نشان داده است که اکثر مشکلات این مادران در تجربه شیردهی دردناک بودن نوک پستان به علت ترک،

در فرهنگ متعالی اسلام نیز به عنوان عبادتی شایسته و گرانقدر از آن یاد شده است.

امید است که ترویج تغذیه با شیر مادر تلاشی در سالم سازی دنیای زیبا و بی‌آلایش کودکان و مشارکت در یک سرمایه‌گذاری پرسود عبادی برای فردای جامعه بشری باشد.

تشکر و قدردانی

پژوهشگران بر خود لازم می‌دانند، از تمامی مادرانی که تجربیات خود را صادقانه در اختیارشان قرار دادند تشکر و قدردانی نمایند.

احساسات و میزان دانش مادران از شیردهی، چالش‌ها و مشکلات به‌وجود آمده در اولین شیردهی، نقش فرهنگ و عوامل اجتماعی در شیردهی، نقش خانواده یا شریک زندگی در این دوران و ... که بتوان با نتایج حاصل از آن مطالعات بیش از پیش فرهنگ شیردهی را در حد قابل قبولی در کشور ایران ترویج داد و به نحوی سلامت کودکان این سرزمین را در آینده تضمین نمود.

از آنجایی که شیر دادن مادر به کودک نمایشی از با شکوه‌ترین پیوندهای بحث و زیباترین تصویر مهر و لطیف‌ترین شکل پاسداری از سلامت جسمی، روانی و عاطفی کودک بوده و

References

1. Veghari GH, Rahmati R. *Breastfeeding Status and Some of its Related Factors in the Golestan Province. IJN. 2011; 24 (71): 8-18.*
2. Johnston M, Landers S, Noble L, Szucs K, Viehmann L. *Breastfeeding and the use of human milk. Pediatrics. 2012; 129(3): e827-41.*
3. Chung M, Raman G, Chew P, Magula N, Trikalinos T, Lau J. *Breastfeeding and maternal and infant health outcomes in developed countries. Evid Technol Asses (Full Rep). 2007; 153(153): 1-86.*
4. Horta BL, Victora CG. *Long-term effects of breastfeeding: a systematic review. Geneva: World Health Organization. 2013, Available at: http://www.who.int/maternal_child_adolescent/2013/9789241505307.PDF*
5. Schwarz EB, Ray RM, Stuebe AM, Allison MA, Ness RB, Freiberg MS, Cauley JA. *Duration of lactation and risk factors for maternal cardiovascular disease. Obstet Gynecol. 2009; 113(5): 974-982.*
6. Khoury AJ, Moazzem SW, Jarjoura CM, Carothers C, Hinton A. *Breast-feeding initiation in low-income women: Role of attitudes, support, and perceived control. Women's Health Issues . 2005; 15(2):64-72.*
7. Morhason-Bello IO, Adedokun BO, Ojengbede OA. *Social support during childbirth as a catalyst for early breastfeeding initiation for first-time Nigerian mothers. Int Breastfeed J. 2009; 4(1):16.*
8. *Breastfeeding Initiation Within an Hour of Life. Tehran: Ministry of Health and Medical Education, Department of Child Health and Breastfeeding; 2008. [In Persian]*
9. Moor E, Anderson G. *Randomized controlled trial of very early mother-infant skin-to-skin contact and breastfeeding status. J Midwifery Womens Health. 2007; 52(2): 116-25.*
10. Örün E, Yalçın SS, Madendag Y, Üstünyurt-Eras Z, Kutluk S, Yurdakök K. *Factors associated with breastfeeding initiation time in a Baby-Friendly Hospital. Turk J Pediatr. 2010; 52(1): 10.*
11. Jana AK. *Interventions for promoting the initiation of breastfeeding. The WHO Reproductive Health Library (2009). Available at: <http://www.who.int>*
12. Baker EJ, Sanei LC, Franklin N. *Early initiation of and exclusive breastfeeding in large-scale community-based programmes in Bolivia and Madagascar. J Health Popul Nutr. 2006; 24(4): 530-9.*
13. Alayi N, Faqih Zadeh S. *Relationship between maternal factors and mother's attitudes about breastfeeding. Daneshvar Medical Research Journal. 2008; 15(74): 31-40. [In Persian]*
14. Dolatian M, Hesami K, Shams J, Alavi Majd H. *The relationship between domestic violence and lactation. Journal Portal Of Shahid Beheshti Univetcity Of Medical Sciences. 2008; 16: 20-27. [In Persian]*
15. Yazdi A. *Maternal Ethics in Islam and Feminism. Quarterly Journal of Research in Qom University. 2009; 10(3): 151_183. [In Persian]*
16. Lamontagne C, Hamelin AM, St-Pierre M. *The breastfeeding experience of women with major difficulties who use the services of a breastfeeding clinic: a descriptive study. International Breastfeeding Journal. 2008; 3(1): 17.*
17. Sakkaky M, Khairkhah M, Hosseini AF. *The Effect of Home Visit after Cesarean Delivery on Exclusive Breastfeeding in Neonatal Period. Iran Journal of Nursing. 2010; 23(64): 72-80.*

The Mother's Life Experience from First Breastfeeding

Jouybari L¹, Tamartash M², Kalantrai S³, Moradi M⁴, Asadi, L⁵, Sanagoo A⁶

1. Associate, Nursing Research Center, Nursing and Midwifery Faculty, Golestan University of Medical Sciences, Gorgan, Iran

2. Student Research Committee, Nursing and Midwifery Faculty, Golestan University of Medical Sciences, Gorgan, Iran

3. Ms of Nursing, Nursing and Midwifery Faculty, Golestan University of Medical Sciences, Gorgan, Iran

4. Master of Midwifery, Department of Midwifery and Reproductive Health, Nursing and Midwifery Faculty, Golestan University of Medical Sciences, Gorgan, Iran

5. Master of Midwifery, Department of Midwifery and Reproductive Health, Nursing and Midwifery Faculty, Golestan University of Medical Sciences, Gorgan, Iran

6. Associate, Nursing Research Center, Nursing and Midwifery Faculty, Golestan University of Medical Sciences, Gorgan, Iran

Abstract

Background & Aim: According to the psychologists' findings, maternal motivation is one of the most important and a powerful motivation that manifests in women in various forms and depends on the culture and way of each society. The mother's interest in feeding, keeping, caring, sad and loving the child called mother's motive. Despite numerous studies on breastfeeding, the first experience of breast feeding didn't assess in Iran, and its necessary to know mothers' viewpoint. Therefore, this study aims to explain the first experience of breastfeeding mothers to the infant.

Material & Method: In this qualitative study, the 25 mothers who had the first breast feeding experience and hospitalized at the maternity ward in 2011 were selected. Semi-structured interviews were conducted. All handwritten interviews were analyzed using "content analysis" method.

Results: The main theme of this study was "The glorious bond between mother and infant" With sub-themes "Sense of mother's responsibility" and "communication with the child". In this study, mothers described the first breast feeding as a enjoyable experience. They believed that they had a sense of duty and motherhood with a hug and feeding their baby. It is in this connection that the mother takes responsibility for the child's development and growth and she expresses interest in her baby.

Conclusion: Breast feeding is a demonstration of the most magnificent links of discussion and the most delicate form of protection of the physical, psychological and emotional health of the child and it has been mentioned in the culture of Islam as a worthy worship. It is hoped that the

promotion of breastfeeding will be an endeavor to healthy the world of children and to participate in a lucrative livelihood investment for the future of the human community.

Key words: *Breast feeding, Neonate, Mother*